

Оптимізація посилення культурної присутності України у Європі

Сучасне українське суспільство потребує серйозних і докорінних трансформацій. Кардинальні реформи необхідно провести в усіх без виключення царинах соціуму. Особливу увагу доречно приділити гуманітарній сфері. На часі, зокрема, вироблення засад нової культурної політики, яка передбачатиме розвиток підприємницької моделі культури та враховуватиме її значущість для економічного потенціалу держави.

Нині одним із проявів інноваційних зрушень у культурній галузі є політика культурної дипломатії, орієнтована на сприяння й промоцію української культури за кордоном. Саме розширення можливостей представлення національної культури у світовому просторі видається стратегічним пріоритетом Української держави з огляду на ті перспективи, які воно відкриває для поступу української культури на тлі поновлення євроінтеграційного курсу України. Від ефективності окресленої політики залежить вирішення таких питань:

- зміцнення міжнародного іміджу та утвердження авторитету України як успішної держави;
- налагодження багатовекторної плідної співпраці з іноземними партнерами та реалізація на регулярній основі різноманітних копродукційних проектів;
- підвищення конкурентоспроможності національних мистецьких та культурних продуктів на світовому культурному ринку.

Культурна дипломатія є особливою сферою дипломатичної діяльності, що використовує культуру як інструмент і засіб досягнення цілей зовнішньої політики. Культурна дипломатія в практичному вимірі передбачає встановлення більш змістовних і динамічних міжнародних зв'язків, ніж дипломатія традиційна. Серед її сучасних взірців – діяльність українських культурних представництв за кордоном, покликаних забезпечити присутність України та української культури в інформаційному просторі інших держав, створити надійне підґрунтя для регулярних культурних обмінів тощо.

Ці представництва у форматі культурно-інформаційних центрів діють у складі закордонних дипломатичних установ України. Зазначені центри створені на виконання Указу Президента України «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України» № 146/2006 від 20 лютого 2006 р. Їх основне завдання – сприяння розвитку міжнародного співробітництва України в державі перебування в галузі культури, освіти, науки та техніки, туризму, фізичної культури і спорту. Організацію роботи культурно-інформаційних центрів покладено передусім на Міністерство закордонних справ України.

Станом на грудень 2013 р. у європейських країнах існувало 17 культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України: в Австрії, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Греції, Грузії, Естонії, Іспанії, Італії, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, Туреччині, Угорщині, Франції, Чехії. При Посольстві України у ФРН діє інформаційно-культурна агенція України. З лютого 2012 р. розпочато роботу щодо утворення культурно-інформаційного центру в складі дипломатичної установи в Санкт-Петербурзі.

Як правило, діяльність центрів обмежується протокольними заходами або ж заходами з інформаційно-роз'яснювальної роботи (з нагоди Дня Соборності та Свободи України, Міжнародного дня рідної мови, Шевченківських днів тощо), відзначення щорічних ювілейних дат, вшанування пам'яті видатних українців.

Приклади діяльності, що передбачають довготривалі зв'язки та співпрацю, на жаль, є поодинокими. Це, зокрема, «Ніч культурних центрів» (14–15 червня 2013 р.) у рамках співпраці культурно-інформаційного центру України в Бухаресті з культурними інститутами та центрами країн ЄС, об'єднаними в організацію EUNIC (Бухарест). Також – підписання Договору про співробітництво між Державною архівною службою України та Державними архівами Бельгії (27 березня 2013 р.), який забезпечує вільний доступ співробітників до відкритих архівних документів та допоміжної інформації.

У рамках реалізації протоколу про співробітництво між Міністерством культури України та Міністерством культурної спадщини Республіки Польщі протягом 2011–2012 рр. реалізовувався українсько-польський проект «Європейський Стадіон Культури». Він позиціонувався як вияв культурного, артистичного та громадського співробітництва у рамках організації фінальної частини чемпіонату Європи з футболу «Євро–2012» за участі українських та польських урядових і неурядових організацій, партнерів акції та міст-господарів турніру. У рамках проекту відбулося 350 культурних заходів.

Водночас культурно-інформаційний центр при Посольстві України в Естонській Республіці сприяв налагодженню співробітництва Міжнародного туристичного агентства «Україна-Русь» з естонськими культурологічними організаціями, бізнесовими та туристичними компаніями, а також українськими громадськими організаціями в Естонії.

Ці приклади показують, що лише деякі з культурно-інформаційних центрів ведуть активний пошук можливих закордонних партнерів, надають необхідну інформаційну допомогу та консультації представникам ділових кіл

країни акредитації щодо особливостей українського законодавства, організації презентацій українських інвестиційних проектів.

Тому, підсумовуючи роботу культурних представництв України за кордоном впродовж 2011–2013 рр., можна окреслити певні невтішні тенденції у їхній діяльності:

- малочисельність штату та відсутність фахівців із культурного менеджменту, що, безумовно, ускладнює презентацію національної культури та її промоцію на міжнародній арені;

- серед заходів, здійснюваних центрами у європейських країнах, переважають такі, що обмежуються поширенням інформації про Україну і не передбачають перспектив культурного співробітництва;

- поширювана про Україну інформація переважно стосується минулого українського народу та його традиційної культури; поза увагою залишається розвиток актуальної культури та громадянського суспільства;

- у більшості випадків за дипломатичними угодами криються суто формальні заходи, пов'язані з обмінами делегаціями, невиправдано велику частину яких становлять чиновники дипломатичних служб чи профільних міністерств; це створює лише видимість роботи, ставить під сумнів її змістовну частину та доцільність загалом.

Оскільки організацію роботи культурно-інформаційних центрів покладено не лише на Міністерство закордонних справ України, а й на Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Державний комітет телебачення та радіомовлення України, – варто посилити їхню участь у плануванні роботи відповідних культурних представництв Української держави за кордоном.

Наприклад, Міністерство культури України фактично не долучалося до роботи культурно-інформаційних центрів. За три останні роки відомство спромоглося підтримати діяльність вітчизняних культурних представництв за кордоном хіба що наданням відповідних інформаційних матеріалів та сувенірної продукції. Винятком є підтримка Міністерством культури України низки заходів у Національному культурному центрі України в Москві (святкові концерти, культурно-мистецькі акції, присвячені державним святам). Відомо, що Міністерство культури України залишало без відповідей звернення посольств України з метою залучення до заходів, здійснюваних культурно-інформаційними центрами. Як наслідок, маємо відсутність аналізу та прогнозування роботи останніх, моніторингу їхніх потреб і можливостей, скоординованої діяльності як культурних представництв.

Нині Українська держава практично самоусунулася від популяризації власної культури за кордоном. За неї цю справу здійснюють переважно

українські митці, діячі громадськості та діаспори, які є активними учасниками багатьох презентаційних заходів. Нерідко саме представники відповідних спільнот працюють для просування українського культурного продукту за кордоном значно більше, ніж дипломати чи державні культурні менеджери.

У зв'язку з викладеними проблемами актуальним є створення істотно відмінної від існуючої моделі культурної дипломатії та політики культурної промоції України у Європі. Ідеться про формування мережі високопрофесійних та ефективних культурних інституцій, які працюватимуть збалансовано в одній ідейній та технологічній площині. А головне – матимуть автономний статус. На таких засадах працюють авторитетні іноземні культурні інституції: Британська Рада, Французький Інститут, Гете-Інститут, Польський Інститут, Інститут Сервантеса тощо.

Промовистий приклад: Законом Франції про міжнародні відносини від 27 липня 2010 р. було створено Французький Інститут. Загальна чисельність його установ у світі – 101 одиниця. Окрім нього функціонує 161 офіс служби культурної співпраці і діяльності та 445 товариств Альянс Франсез. Кількість щорічних культурних маніфестацій, що знайомлять за кордоном із творчістю французьких митців – близько 50 000. На міжнародному рівні виділяють три пріоритети французької культурної політики: поширення сучасного мистецтва у всіх його формах, поширення французької культури і реалізація культурного розмаїття, зміцнення професійного потенціалу та мистецьких зв'язків.

Україна здатна осмислити та запозичити ефективні моделі європейського досвіду задля посилення своєї культурної присутності у Європі та світі. Тому на часі створення мережі Українських інститутів у провідних столицях Європи та світу.

Висновки

1. Неефективна робота культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України у Європі показала, що вони не відповідають визначеним цілям та поки нездатні належним чином посилювати інтеграцію України до європейського культурного простору.

2. Оскільки заходів культурної дипломатії, здійснюваних у рамках діяльності культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України, виявляється недостатньо для ефективної промоції української культури, на даному етапі постає питання про залучення до цього процесу професійних культурних менеджерів та представників громадськості.

3. Ефективності політиці просування української культури у Європі та світі надасть створення мережі Українських Інститутів (Український Інститут – це робоча назва) у всіх європейських столицях, а в подальшому – світових. У перспективі мережа Українських інститутів має діяти на зразок успішних європейських культурних інституцій (Французький Інститут, Польський Інститут, Гете-Інститут, Британська Рада, Інститут Сервантеса, Російський центр науки і культури тощо), які ефективно здійснюють культурну дипломатію та промоцію культури своїх держав.

Рекомендації

1. Оптимізувати до кінця 2014 р. роботу чинних культурно-інформаційних центрів у складі закордонних представництв України. При цьому їхню діяльність доцільно розглядати як «перехідну» на етапі створення мережі Українських Інститутів.

За участі Міністерства закордонних справ України, Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України:

- підготувати та внести зміни до Положення «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України» в частинах, що стосуються посилення його кадрового потенціалу та розширення завдань і функцій;

- забезпечити роботу центрів фахівцями з культурного менеджменту та переглянути суто представницький характер діяльності відповідних установ;

- розробити програму промоційної діяльності культурно-інформаційних центрів;

- проводити регулярний моніторинг діяльності центрів, їх потреб та можливостей.

2. Для створення мережі Українських Інститутів (довгострокова перспектива) необхідно здійснити наступні кроки:

- розробити за участю представників влади, експертного середовища, діячів культури і мистецтва концепцію діяльності Українських Інститутів, не звужуючи питання представлення культури до її популяризації;

- визначити режим фінансування, який би заохочував участь зацікавлених підприємницьких кіл у роботі Українських Інститутів та відповідав вимогам державно-приватного партнерства, а також розглядав культуру як чинник економічного та соціального розвитку держави;

- передбачити роботу мережі Українських Інститутів у режимі оператора міжнародної культурної діяльності у Європі, визначити пріоритетність відкриття закладів у тих європейських столицях, у культурній

співпраці з якими Україна найбільш зацікавлена (*Розумна О. Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень (<http://www.niss.gov.ua>).*